

Thatcherismens arkitekt

Av Cecilia Brinck

AV ALLA 1900-TALETS verkligt framstående engelska politiker är säkert Keith Joseph (1918–1994) en av de minst kända, åtminstone utanför England. Josephs betydelse för det konservativa partiet och den engelska politiken ligger framförallt i hans inflytande på Margaret Thatcher – huvudsakligen under perioden före 1979 då Thatcher blev premiärminister. Thatcher sa vid ett tillfälle att Keith Joseph var thatcherismens verkliga arkitekt och Joseph ansåg att Thatcher var en ”vacker jätte”, (beautiful giant).

Joseph la genom sina tal och utspel grunden för det som skulle komma att bli hörnstenarna i Thatchers politik. Det är i dag svårt att sätta sig in i hur stark vänsterhegemonin var under 60-70-talen på det ekonomisk-politiska området. Men Joseph var en av dem som tidigast höjde rösten för den fria marknaden och mot statsinterventionism. Han vände sig med kraft mot de då förhärskande nationalekonomiska vänsterteorierna – teorier som hade rejält fotfäste i hans eget parti. Exempelvis hävdade Joseph att de vedertagna metoderna för att komma tillrätta med arbetslöshet och fattigdom var förfelade. Ökade offentliga insatser i form av bidrag och program var alldeles fel väg att gå. I stället skulle man låta den fria marknaden fungera.

Han uppmanade det konservativa partiet att släppa ambitionerna att kontrollera inflationen med hjälp av pris- och lönekontroll och konstaterade att målet måste vara att finna en medelväg mellan hyperinflation och oacceptabelt hög arbets-

löshet. Framförallt i tal 1974 och 1975 upprepade han sin övertygelse att det fanns ett alternativ till de förhärskande keynesianska ekonomiska doktrinerna och det alternativet var monetarismen. I ett av sina mest legendariska tal – hållet i Upminster i östra London i juni 1974 – kritiserade han båda partierna för att ha bedrivit socialistisk ekonomisk politik. Med Josephs berömda formulering: ”Since the end of the Second World War we have had altogether too much socialism”. Sen fortsatte han att tala om den fria marknaden och monetarismen som en nödvändig motvikt till keynesianismen.

Talet omedelbara mottagande var allt annat än översvallande. Visserligen fanns det de bland hans partikollegor som sympatiserade med budskapet men partiledaren Edward Heath var inte en av dem. Han skulle dock snart komma att efterträdas av Margaret Thatcher som var mycket mottaglig för Josephs budskap och som skulle komma att i grunden förändra det konservativa partiets politik.

I och med Margaret Thatchers tillträde som premiärminister 1979 kom Josephs monetaristiska idéer till praktiskt genomförande.

RASHYGIEN?

Keith Joseph föddes 1918 i en stor och framgångsrik sekulariserad judisk familj. Hans far, Samuel Gluckstein Joseph, tjänstgjorde och sårades i första världskriget. När fadern kom tillbaka till England började han arbeta i den framgångsrika byggfirma som ägdes av slakten. Fadern blev så småningom adlad och utnämnd till överborgmästare (Lord Mayor) i London.

Keith Joseph var en begåvad student som efter internatskolan vann ett prestigefyllt stipendium till All Souls College i Oxford. Han studerade juridik och hade av allt att döma tänkt sig en akademisk karriär snarare än en karriär som domstolsjurist eller i pappas byggfirma. Men han valde politiken och blev 1956 konservativ ledamot av underhuset för en valkrets i Leeds. Med åren kom han att anförtros ett flertal viktiga poster i och utanför regeringen, den första var som bostadsminister under Macmillan, den sista som utbildningsminister under Thatcher. Keith Joseph dog 1994.

Att Joseph trots sina insatser är så okänd beror i stor utsträckning på hans anspråkslöshet eller kanske snarare brist på ambition. Av de 12 mest seniora medlemmarna i Thatchers första regering var han den enda som inte publicerade någon form av självbiografisk skrift, inga dagboksanteckningar, ingenting.

En annan förklaring är att hans politiska karriär höll på att ta en ände med förskräckelse. Han sågs av många som en naturlig efterträdare till Heath, men i och med ett tal han höll i oktober 1974 försvann hans chanser helt. Han talade om de allt lägre födelsetalen och om vikten av att stimulera kvinnor från vad han kallade klass 1 att skaffa barn. Talet uppfattades som propaganda för rashygen och Josephs chanser att bli partiledare var borta.

Men han öppnade därmed vägen för Margaret Thatcher som aldrig glömde vem hon hade att tacka för partiledarposten. När Thatcher blivit premiärminister hade hon egentligen tänkt utnämna Joseph till finansminister men det interna motståndet var för starkt. Han blev i stället industriminister och Geoffrey Howe tog hand om finansministeriet.

FÖRSTOD INTE POLITIK

Joseph var en anspråkslös man som hela sitt politiska liv anfäktades av skuld känslor och känslor av otillräcklighet och misslyckande. Många av de

praktiska projekt han drev visade sig också misslyckade – omorganiseringen av NHS, byggandet av de så kallade *tower blocks* (betonghus i tätorter) som han genomförde under sin tid som bostadsminister under Macmillan, de miljoner han som industriminister under Thatcher till ingen nytta lät regna över företag som British Leyland och British Steel (trots att han hade lovat att skära ner utgifterna). Under sina sista år upprepade han ofta i intervjuer och samtal att han nog inte hade varit någon vidare politiker – han förstod sig aldrig egentligen på politikens sätt att fungera, tyckte han.

Hans insatser låg på ett annat plan – som idégivare och inspiratör. Men Joseph underskattade sig själv. Det finns mycket att lära av honom. Hans ihärdighet, hans envisa hävdande av det han trodde på, hans övertygelse att det enda som på sikt kan dra upp människor ur fattigdom och elände är marknadsekonomi,

frihet och politisk demokrati – inte statsunderstöd och bidragssystem – och inte minst hans vilja att erkänna sina egna fel och brister och lära av sina misstag – alltsammans är viktiga lärdomar för många.

Statsvetarna Andrew Denham och Mark Garnett har skrivit en läs- värd, utförlig, välformulerad, väldokumenterad, noggrann och av allt att döma utomordentligt vederhäftig bok – åtminstone som politisk biografi betraktad. Inte ett möte har glömts bort, inte en promemoria har lämnats oläst. Vartenda steg Keith Joseph tog under sin politiska karriär följs och kommenteras.

Vad som saknas är en tydlig bild av Keith Joseph utanför politiken. Den enda aspekt av hans liv utanför regeringskanslier och valkampanjer som berörs med någon utförlighet är hans stora cricketintresse – han var en ivrig och talangfull cricket-spelare i ungdomen och behöll sitt

intresse för spelet hela livet. Men man får veta mycket lite om hans familj, hans intressen och annat som kan fördjupa bilden. Vad Denham och Garnett däremot är angelägna om att betona är Josephs mera excentriska drag. De försummar få tillfällen att beskriva hans märkliga beteende och anlägger ofta ett lite obehagligt moraliserande tonfall. Det är tråkigt eftersom det tenderar att förringa Keith Josephs insatser och hans enorma betydelse. Boken är trots denna invändning nödvändig läsning för alla som intresserar sig för modern brittisk politik.

Cecilia Brinck (cbrinck@bahnhof.se) är frilansskribent, redigerare och översättare.

BOKFAKTA

Författare: Andrew Denham & Mark Garnett
Titel: Keith Joseph
Förlag: Acumen, 2001

EU-KRITIKEN GRANSKAD

I Göteborg sa man nej till hela skiten

Av Per Heister

VANDRINGSSÄGNERNA från EU-motståndets dagar har ersatts med globaliseringsfiendernas myter om allt.

En Pejling från Timbro är kortare än en traditionell debattbok men betydligt utförligare än debattartiklar eller till och med bastanta essäer i Svensk Tidskrift. I behandligt fickformat finns nu Pejling nr 36 i vilken journalisten Marika Ehrenkrona rappt och rykande aktuellt granskar EU-kritiken från tiden för folkomröstningen och fram till nu, till Göteborg.

Självklart är det i backspegeln och med facit i hand hon tar itu med nej-sidans myter och skräckscenarier från då. Rädslan för att tyskar skulle köpa upp alla röda stugor i Småland och invadera naturen, skövla våra svamp- och bärställen var en grundpelare i kritiken den gången. Det är svårt att sälja ödetorp i Småland till svenskar eftersom de oftast vill kunna bada och fiska i kusttrakterna. Men det är inte längre tyskar som står först i kön för våra torp utan allt fler danskar tar sig hit nu när bron över Öresund förbättrat kommunikationerna.

Och när det inte är Dannebrogen som vajar från torpens flaggstänger är det den svenska flaggan, trots hotet att den skulle ersättas med EU:s blåa stjärnduk. Cyklar med fotbroms säljs fortfarande trots skrämselfpropagandan om att det skulle börja säljas barncyklar som liknade dem på kontinenten, med handbroms men utan vår traditionella fotbroms. Kunderna vill inte ha cyklar utan fotbroms och därför säljs det ungefär samma cyklar som förr. Trots att vi är med i EU.

Vi har inte heller blivit ett katolskt land, Kalles kaviar finns kvar, vi har inte importerat massarbetslöshet, livsmedlen har varken blivit dyrare - tvärtom billigare - eller sämre. Svenska djur tvingas inte äta kadavermjöl och vi har inte blivit med kärnvapen.

Nej-sidan hade fel i det mesta.

Så gled kritiken över i en ny fas, motståndet mot euron. Också här är